

การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
DEVELOPMENT OF BUDDHIST LEARNING INNOVATION AREAS

^[1]สมศักดิ์ บุญปู Somsak Boonpoo ^[2]พีรวัฒน์ ชัยสุข Peravat Chaisuk
^[3]พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวาทฒโน PhramahaYannawat Thitavaddhano
^[4]บุญเชิด ชำนิศาสตร์ Booncherd Chumnisart ^[5]ณัชชา อมราภรณ์ Natcha Amaraporn
^[6]วารีย์ โศกเตี้ย Watee Suktai ^[7]อรุณรัตน์ วิไลรัตนกุล Aroonrad Wilairadtanakun
^{[1] [2] [3] [4] [5] [6] [7]}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: yannawat9@gmail.com

Article Received: March 13, 2024. Revised: April 16, 2024. Accepted: April 16, 2024.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา 2) เพื่อพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 3) เพื่อพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 4) เพื่อสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 5) เพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 6) เพื่อบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยการวิจัยคุณภาพ ทำการศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อ ควบคู่กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการภาคสนาม (Action Research) มุ่งเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิจากชุมชน รวบรวมข้อมูลจากสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มตัวแทนชุมชน ประชาชนชาวบ้าน นักวิชาการกลุ่มผู้บริหารโรงเรียน และครู จำนวน 50 รูป/คน สอบถามผู้บริหาร ครู และนักเรียน จำนวน 351 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา พบว่า มีการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน และนวัตกรรม 5 ด้านได้แก่ (1) การสอนและการเรียนรู้ (2) วัฒนธรรม (3) วิถีพอเพียง (4) การฝึกภาวนาวิถีพุทธ (5) การจัดการเรียนการสอนออนไลน์ และการดำเนินการพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาสามารถสรุปเป็น Model : 6744-Model 2) การพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ได้รูปแบบกิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่า และวิถีเกษตรยั่งยืน รูปแบบกิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ และรูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธตามแผนงานกิจกรรม ใช้คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยใช้ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐานในการเรียนรู้ 3) การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการรปลุกฝัง อบรม ฝึกฝนเยาวชน ตามวิธีการของพระพุทธศาสนา โดยเน้นบูรณาการตามหลักไตรสิกขา อันมี ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน เรียนรู้ผ่านการพัฒนา "การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น" มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่า และการปลุกฝัง การฝึกฝน ให้เยาวชนได้นำหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันจะทำให้เยาวชนมีคุณธรรมนำความรู้ พัฒนาคณะตนเองเต็มตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่งของสังคม ดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข 4) การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนรู้จากกิจกรรมการพัฒนาการทั้ง 4 ด้านคือ (1) เครือข่ายด้านสังคม ได้ฝึกฝนมารยาทไทย การอยู่ร่วมกัน การปฏิบัติตนต่อผู้อื่น (2) เครือข่ายด้านใจ การฝึกฝนจิตใจ ให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน สอนให้กตัญญูกตเวทต่อผู้มีพระคุณ (3) เครือข่ายด้านสติปัญญา สอนให้รู้จักพิจารณาว่า อะไรคือสิ่งที่มีประโยชน์ต่อตนเองและประโยชน์ต่อสังคม

ได้ (4) เครือข่ายด้านร่างกาย พัฒนากล้ามเนื้อด้วยกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 5) การขับเคลื่อนเครือข่ายพื้นที่ นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ประกอบด้วย (1) ขับเคลื่อนเชิงนโยบาย เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำ (2) ขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ มีการจัดด้านกายภาพ ส่งเสริมการบริหารจิต เจริญปัญญา (3) การขับเคลื่อนด้วยกิจกรรม กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธด้วยกระบวนการไตรสิกขา กิจกรรมเดินด้วยเท้าก้าวไปในบุญ กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ วิถีพุทธ (4) การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี นำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเป็นเครื่องมือมาผนวกรวมกับแนวทางการ ขับเคลื่อนนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 6) การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เชื่อมโยงพื้นที่ นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้หลักศรัทธากับปัญญาผ่าน 5 กิจกรรมทั้ง 6 โรงเรียนเพื่อให้เกิดการ ประพฤติปฏิบัติตนให้มีทักษะในการดำเนินชีวิต เก่ง ดี มีสุข และสามารถนำหลักธรรมคำสอนที่ได้รับไป ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

คำสำคัญ: พื้นที่นวัตกรรม, นวัตกรรมการเรียนรู้, การเรียนรู้วิถีพุทธ

ABSTRACT

The objectives of this research article were 1) to study the guidelines for the development of Buddhist learning innovation areas, 2) to develop a form of Buddhist learning innovation areas, 3) to develop the knowledge in the Buddhist learning innovation areas, 4) to create a network of the Buddhist learning innovation areas, 5) to drive the Buddhist learning innovation areas, 6) to integrate Buddhist learning innovation areas. It was an action research by quality research studying information from the source along with field action research, the focus was on participatory action research from primary data sources in the community. Data were collected from interviews with groups of monks, groups of community leaders, groups of community representatives, local philosophers, scholars, groups of school administrators and teachers, totaling 50 people and by asking 351 administrators, teachers, and students. The research results found that: 1) A study of guidelines for developing educational innovation areas was found that teaching and learning processes and innovations were developed in 5 areas, namely (1) teaching and learning, (2) culture, (๓) sufficiency way, (4) practicing Buddhist meditation, (๕) organizing online teaching and learning and the implementation of educational innovation areas could be summarized as Model: 6744-Model. 2) Development of the Buddhist learning innovation areas, there was a form of activities in the Buddhist Sufficiency Way, using water wisely and sustainable agriculture, a form of walking with feet leading to merit, and a form of transferring knowledge in the Buddhist way according to the activity plan using the Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University as a center of learning using precepts, concentration, and wisdom as the learning base. 3) Development of the Buddhist learning innovative knowledge, it was a way to cultivate and train young people according to Buddhist methods, emphasizing the integration of the Threefold Principles with precepts, concentration, and wisdom as the base. Learning through the development of "eating, living,

watching, listening", having wisdom to realize the values, and cultivate and train youth to apply the teachings of the Lord Buddha to practice in their daily lives, this would bring morality to youth, able to use knowledge to develop their full potential, be good people and skilled people for society, live according to the principles of sufficiency economy, having desirable characteristics and be able to live happily. 4) Creating a network of Buddhist learning innovation areas arising from learning management from development activities in 4 areas: (1) Social network; practiced Thai etiquette, coexistence, behavior towards others, (2) Mind network; mind training to be humble, gratitude to the benefactor, (3) Intellectual network; teaching how to consider and choose things that would be benefit for oneself and society, (4) Physical network; developing muscles with Buddhist learning activities. 5) Driving the network of Buddhist learning innovation areas, consisted of: (1) driving policy to raise the quality of education and reduce inequality, (2) spatially driven; there was physical organization, promoting mental management and intellectual development, (3) activity-driven; the Buddhist Sufficiency Way, using water wisely and sustainable agriculture, a form of walking with feet leading to merit, and a form of transferring knowledge in the Buddhist way, (4) driven by technology; digital technology as a tool to integrate with the guidelines to drive Buddhist learning innovation. 6) Integration of Buddhist learning innovation areas; connecting the Buddhist learning innovation areas by following the principles of faith (Saddhā) and wisdom (Paññā) through 5 activities in 6 schools in order to have the skills to lead a smart, good, happy life and be able to apply the teachings in daily life.

Keywords: Innovation Areas, Learning Innovation, Buddhist Learning

บทนำ

องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเป็นสถานที่เรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับนักเรียน นักศึกษา ประชาชนเพื่อส่งเสริมคนไทยให้มีแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมเกี่ยวกับวิถีพุทธ เช่น ผู้สูงอายุมีการดูแล ส่งเสริมสุขภาพที่มาปฏิบัติธรรม มีกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย และสถานตรวจสุขภาพ ตลอดถึงการดูแลสุขภาพกาย สุขภาพจิต ซึ่งสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้มีนโยบายเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอันเป็นรากฐานของการพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพ มีความใฝ่รู้ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่นซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายได้ มีความเท่าทันโลก มีทักษะในการประกอบอาชีพตามความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน และให้รัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ร่วมกันพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพ ลดความเหลื่อมล้ำในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างแท้จริง จึงได้จัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาซึ่งเป็นพื้นที่ปฏิรูปการบริหารและการจัดการการศึกษาขึ้นเพื่อสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมการศึกษา เพื่อเป็นการนำร่องในการกระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่องให้เกิดการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพ ลดความเหลื่อมล้ำ รวมทั้งมีการขยายผลนวัตกรรมจัดการเรียนการสอนและวิธีการปฏิบัติที่ดีไปใช้ในสถานศึกษาอื่น

เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2562 ราชกิจจานุเบกษาได้เผยแพร่ พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรม การศึกษา พ.ศ. 2562 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ถัดจากประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป เป็นระยะเวลา 7 ปี มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้รักษาการ โดยให้การขยายเวลาบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้ ให้การกระทำโดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา และให้กระทำได้เพียงครั้งหนึ่งไม่เกิดเจ็ดปี มีจำนวน 51 มาตรา ใน 5 หมวด ประกอบด้วย หมวด 1 การจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา หมวด 2 คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา หมวด 3 การบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา หมวด 4 สถานศึกษานำร่อง หมวด 5 การประเมินผล โดย“นวัตกรรมการศึกษา” หมายความว่า แนวคิด วิธีการ กระบวนการ สื่อการเรียนการสอน หรือการบริหารจัดการในรูปแบบใหม่ ซึ่งได้มีการทดลองและพัฒนาจนเป็นที่น่าเชื่อถือว่าสามารถส่งเสริม การเรียนรู้ของผู้เรียนและการจัดการศึกษา และให้หมายความรวมถึงการนำสิ่งดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาด้วย (พระราชบัญญัติ พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562, 2562)

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมเป็นหน่วยงานของรัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการส่งเสริม สนับสนุน และกำกับการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์การวิจัยและการสร้างสรรค์นวัตกรรม เพื่อให้การพัฒนาประเทศเท่าทันการเปลี่ยนแปลงโลก โดยมีวิสัยทัศน์เป็นองค์การนำเพื่อขับเคลื่อนการอุดมศึกษาไทย วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ไปสู่มาตรฐานในระดับสากล และเพิ่มอันดับความสามารถแข่งขันในระดับนานาชาติอย่างยั่งยืน ภายใน ปี พ.ศ. 2580 การจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เป็นการปฏิรูประบบราชการ โดยมีเหตุผลในการประกาศ คือ ด้วยการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญเติบโตอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน เพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงของโลกที่จะเกิดขึ้นในอนาคต สมควรจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ขึ้น เพื่อให้มีการบูรณาการ การเรียนการสอน การวิจัย และการสร้างสรรค์นวัตกรรม ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และศาสตร์เข้าด้วยกัน และให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ ระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและสถาบันวิจัยในทิศทางที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผน และนโยบายในการพัฒนาประเทศ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งถือว่าเป็นการผลักดันแนวนโยบายการบริหารประเทศของรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายต่างๆ เพื่อตอบโจทยการขับเคลื่อนประเทศ ผ่านการสร้างเศรษฐกิจฐานนวัตกรรม และการเตรียมคนไทย เพื่อรองรับโจทยที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ยังเป็นการปรับปรุงอำนาจหน้าที่และการบริหารงาน โดยจัดส่วนราชการที่ปฏิบัติงานสัมพันธ์กันรวมไว้เป็นกลุ่มงานเดียวกัน เพื่อให้สามารถปรับระบบการทำงานร่วมกันได้ อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิภาพ ตามเป้าหมายและทิศทางของการปฏิรูประบบราชการ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนส่วนรวม (สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2557) โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมได้มีพันธกิจที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม คือ การวิจัยและพัฒนาเป็นการวิจัยและค้นคว้า เพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน เน้นการพัฒนาองค์ความรู้ในพระไตรปิฎก โดยวิธีสหวิทยาการแล้วนำองค์ความรู้ที่ค้นพบมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหา ศิลธรรม และจริยธรรมของสังคม รวมทั้งพัฒนาคุณภาพงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนาโดยความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียงทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพนักวิจัยและงานวิจัยให้มีคุณภาพและความเป็นสากลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม ตามปณิธานการจัดตั้งมหาวิทยาลัย ด้วยการปรับปรุงกิจกรรม

ต่างๆ ให้ประสานสอดคล้อง เอื้อต่อการส่งเสริม สนับสนุนกิจการคณะสงฆ์สร้างความรู้ความเข้าใจหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาสร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่ประชาชน โดยการจัดประชุม สัมมนาและฝึกอบรม เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรทางศาสนา ให้มีศักยภาพในการธำรงรักษา เผยแพร่หลักคำสอน และเป็นแกนหลักในการพัฒนาจิตใจในวงกว้าง

การศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธจากการศึกษาพบว่ามีหลากหลายนวัตกรรม เช่นองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ กระบวนการเรียนการสอน กระบวนการเรียนรู้ เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ การฝึกสติภาวนา วัฒนธรรม/มารยาท ประจำท้องถิ่น นวัตกรรมเด่นประจำโรงเรียน ความคิดสร้างสรรค์เชิงบวก กิน อยู่ ดู ฟังเป็นแนววิถีพุทธ จึงสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยดังกล่าว และเป็นการผสมผสานระหว่างนวัตกรรมการเรียนรู้และวิถีพุทธศาสนาซึ่งเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่มีความสอดคล้องกับพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น การดำเนินชีวิตตลอดถึงการเรียนรู้ทางด้านวิถีพุทธของคนในสังคมได้เลือนหายไปซึ่งจะเห็นได้จากปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นมากมาย เช่น ขาดความตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณี ศิลปะอันดีงามของชาติที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ภาพสะท้อนดังกล่าวของเยาวชนและสังคมไทยจึงควรสร้างความตระหนักและนวัตกรรมให้เกิดพื้นที่การเรียนรู้นวัตกรรมวิถีพุทธหลากหลาย นวัตกรรมที่สำคัญที่ขาดหายไปเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้นวัตกรรมเหล่านี้ให้สังคมกลับมาสนใจพื้นฐานพัฒนาจิตใจตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันให้มีความสุข มั่นคง ยั่งยืนตลอดไป

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่กำลังขับเคลื่อนพัฒนาคน สถานศึกษาให้เรียนรู้ในภาวะเศรษฐกิจที่มีผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 ทั่วโลกและในประเทศไทยได้รับผลกระทบที่ส่งผลกระทบต่อสถานศึกษา คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ทำการวิจัยศึกษาชุดการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ พัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ สร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ และการบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเพื่อส่งเสริมสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธที่สอดคล้องกับแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
2. เพื่อพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
3. เพื่อพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
4. เพื่อสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
5. เพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
6. เพื่อบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการวิจัย โดยการการศึกษาในเชิงเอกสาร รวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐาน ที่เกี่ยวข้องจาก

พระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2539 อรรถ ถก หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ รูปแบบ ความสัมพันธ์ การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ การลงพื้นที่เชิงปฏิบัติการนั้นผู้วิจัยแบ่งพื้นที่การศึกษา การดำเนินการวิจัยเป็นโครงการ จำนวน 6 โครงการ ดังนี้

โครงการชุดที่ 1 ศึกษาจากพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ 1) ภาคเหนือ ได้แก่ โรงเรียนชานาพุทธ เศรษฐศาสตร์ จังหวัดเชียงราย 2) ภาคกลาง ได้แก่ 1) โรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี 2) โรงเรียนรุ่งอรุณ กรุงเทพมหานคร 3) โรงเรียนวัดสุทธิวาราม กรุงเทพมหานคร 3) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1) วิทยาลัยจุลลณีศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

โครงการชุดที่ 2 และ 3 ศึกษาจากพื้นที่สร้างนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ณ ห้อง C 500 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โครงการชุดที่ 4 ศึกษาจากพื้นที่เครือข่ายนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จำนวน 6 แห่ง 1) โรงเรียนวัดบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร 2) โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา (กลุ่มสกุลอุทิศ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3) โรงเรียนสามโก้วิทยาคม จังหวัดอ่างทอง 4) โรงเรียนชุมชนวัดบางชัน จังหวัดปทุมธานี 5) โรงเรียนวัดจันทร์ (ผาดไสวประชาอุทิศ) จังหวัดนนทบุรี 6) โรงเรียนวัดพิรุณศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี

โครงการชุดที่ 5 ศึกษาจากพื้นที่การขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธสถานศึกษา จำนวน 6 แห่ง 1) โรงเรียนวัดบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร 2) โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา (กลุ่มสกุลอุทิศ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3) โรงเรียนสามโก้วิทยาคม จังหวัดอ่างทอง 4) โรงเรียนชุมชนวัดบางชัน จังหวัดปทุมธานี 5) โรงเรียนวัดจันทร์ (ผาดไสวประชาอุทิศ) จังหวัดนนทบุรี 6) โรงเรียนวัดพิรุณศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี

โครงการชุดที่ 6 บูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.1 พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้

1. ประชากรศึกษาเป็นกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่ โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

2. กลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ 1) กลุ่มพระสงฆ์ 2) กลุ่มผู้นำชุมชน 3) กลุ่มตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการ 4) กลุ่มผู้บริหารโรงเรียน และครู รวม 50 รูป/คน

1.2 พื้นที่สร้างนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

1. ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จำนวน 400 รูป/คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จำนวน 400 รูป/คน

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) จำนวน 13 รูป/คน

1.3 พื้นที่เครือข่ายนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

1. ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนโรงเรียนในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดปทุมธานี 1) โรงเรียนวัดบางกระดี กรุงเทพมหานคร 2) โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา (กลุ่มสกุลอุทิศ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3) โรงเรียนสามโก้วิทยาคม จังหวัดอ่างทอง 4) โรงเรียนชุมชนวัดบางชัน จังหวัดปทุมธานี 5) โรงเรียนวัดจันทร์ (ผาดไสวประชาอุทิศ) จังหวัดนนทบุรี 6) โรงเรียนวัดพิรุณศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี รวม 4,215 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนโรงเรียนในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดปทุมธานี จำนวน 351 คน

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) จำนวน 30 รูป/คน

1.4 พื้นที่การขับเคลื่อนเครือข่ายนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

1. ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนพื้นที่เครือข่ายนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 1) โรงเรียนวัดบางกระดี กรุงเทพมหานคร 2) โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา (กลุ่มสกุลอุทิศ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3) โรงเรียนสามโก้วิทยาคม จังหวัดอ่างทอง 4) โรงเรียนชุมชนวัดบางชัน จังหวัดปทุมธานี 5) โรงเรียนวัดจันทร์ (ผาดไสวประชาอุทิศ) จังหวัดนนทบุรี 6) โรงเรียนวัดพิรุณศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี รวม 4,215 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนพื้นที่เครือข่ายนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จำนวน 351 คน

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) จำนวน 30 รูป/คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ใช้แบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธและผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่และดำเนินการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้ จะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้นโดยผู้วิจัยจะเตรียมแนวคำถามอย่างกว้างๆ มาล่วงหน้า

2.2 การอภิปรายกลุ่มย่อย โดยนำการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธที่พบในการสัมภาษณ์มาทำการสนทนากลุ่มเพื่อสร้างการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการสนทนาที่เกิดขึ้นได้โดยทั่วไป

2.3 ใช้การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ซึ่งชุดกิจกรรมประกอบด้วย 1) การสนทนากลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) รวม 50 รูป/คน 2) การจัดเวทีแสดงความคิดเห็นร่วมกันของกลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) เพื่อสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 3) สร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จากนั้นทำการสรุปผลผ่านเวทีแสดงความคิดเห็น 4) สร้างข้อตกลงร่วมกันผ่านเวทีแสดงความคิดเห็น เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

3. การสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยทำการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย ดังนี้ 1) การกำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ 2) ร่างเครื่องมือการวิจัยตามประเด็นที่กำหนดให้ครบถ้วนทุกตอน 3) นำเครื่องมือมาตรวจสอบ 4) แก้ไขเครื่องมือการวิจัยตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ 5) ปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยและจัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research and Development) เพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาแนวคิด หลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดทั้งงานวิจัยที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้ รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย เป็นต้น ในส่วนของการวิจัยในภาคสนามเพื่อพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยในลักษณะของการวิจัยในภาคสนาม (Field Study) โดยดำเนินการใน 6 ลักษณะ คือ

4.1 ศึกษารวบรวมเอกสาร ชุดความรู้ และความเป็นมาเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ การการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธจากกระบวนการเรียนการสอน กระบวนการเรียนรู้ เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ การฝึกสติภาวนา วัฒนธรรม/มารยาท ประจำท้องถิ่น นวัตกรรมเด่นประจำโรงเรียน ความคิดสร้างสรรค์เชิงบวก กิน อยู่ ตู ฟังเป็นแนววิถีพุทธ

4.2 การวิเคราะห์กระบวนการสร้างองค์ประกอบและเกณฑ์ชี้วัดในการสร้างพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเพื่อนำไปสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ที่ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

4.3 การบูรณาการการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ พัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธและนำเสนอชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

4.4 การพัฒนาชุดนวัตกรรมพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้เครือข่ายเป็นตัวเชื่อมโยง โดยใช้การวิเคราะห์จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับสถานศึกษา

4.5 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง สทนากลุ่มในแต่ละพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จัดเวทีแสดงความคิดเห็นที่คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

4.6 จัดทำผลสรุปจากการวิจัยและประมวลองค์ความรู้และข้อคิดเกี่ยวกับการสร้างองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร(Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา

การจัดพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบด้วย ด้านกายภาพคือ อาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อมและด้านกิจกรรมบนพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ จนถึงกระบวนการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ในการปฏิบัติต่อกันระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับนิสิต และด้านการบริหารจัดการ ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้น การกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตาม ประเมินผล และพัฒนาต่อเนื่องซึ่งการจัดสภาพในแต่ละด้าน จะมุ่งเพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขา ดำเนินได้อย่างชัดเจนมีประสิทธิภาพ และจัดการเรียนการสอนนอกสถานที่สอดรับด้านกายภาพ สภาพแวดล้อมที่ชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการพัฒนาศรัทธา และศีลธรรม กิจกรรมพื้นฐาน วิถีชีวิต กระตุ้นให้การกิน อยู่ ดู ฟัง ดำเนินด้วยสติสัมปชัญญะ บูรณาการหลักไตรสิกขา

2. ผลการพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การจัดพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบด้วย ด้านกายภาพคือ อาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม ด้านกิจกรรมบนพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ จนถึงกระบวนการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ในการปฏิบัติต่อกันระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับนิสิต และด้านการบริหารจัดการ ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้น การกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตาม ประเมินผล และพัฒนาต่อเนื่อง ซึ่งการจัดสภาพในแต่ละด้าน จะมุ่งเพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนตามวิถีพุทธ หรือตามระบบไตรสิกขา ดำเนินได้อย่างชัดเจนมีประสิทธิภาพ และจัดการเรียนการสอนนอกสถานที่เพื่อให้สอดรับด้านกายภาพ สภาพแวดล้อมที่ชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการพัฒนาศรัทธา และศีลธรรม กิจกรรมพื้นฐาน วิถีชีวิต กระตุ้นให้การกิน อยู่ ดู ฟัง ดำเนินด้วยสติสัมปชัญญะ บูรณาการหลักไตรสิกขา

3. ผลการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธทางคณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญในการกำหนดชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเพื่อนำมาบูรณาการกับพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ยังคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธคณะผู้วิจัยได้มีกระบวนการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธใน 3 กิจกรรมหลักนั้น โดยนำกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรม จัดสนทนากลุ่มจากผู้เชี่ยวชาญ การพัฒนาองค์ความรู้นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการปลูกฝัง อบรม ฝึกฝนเยาวชน ตามวิธีการของพระพุทธศาสนา โดยเน้นบูรณาการตามหลักไตรสิกขา อันมี ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน เรียนรู้ผ่านการพัฒนา "การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น" มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่า และการปลูกฝัง การฝึกฝน ให้เยาวชนได้นำหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันจะทำให้เยาวชนมีคุณธรรมนำความรู้ พัฒนานตนเองเต็มตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่งของสังคม ดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

4. ผลการสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการการเรียนการสอนและส่งเสริมให้ดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักไตรสิกขามาใช้ในการพัฒนา ผู้เรียน และแสดงถึงความพยายามนำหลักพุทธธรรมต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการ “สร้างเครือข่ายพุทธนวัตกรรม” สามารถ

ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนรู้จากกิจกรรมการพัฒนาการทั้ง 4 ด้านคือ

4.1 เครือข่ายด้านสังคม ได้ฝึกฝนมารยาทไทย การอยู่ร่วมกัน การปฏิบัติตนต่อผู้อื่น การเจรจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ กล่าวขอบคุณ และกล่าวคำว่าขอโทษ การกราบผู้ใหญ่ การแบ่งปันและ ความอดทนต่างๆ

4.2 เครือข่ายด้านใจ การฝึกฝนจิตใจ ให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน โดยการสมาธิ แผ่เมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายตลอดถึงเจ้ากรรมนายเวร ปฏิบัติ เริ่มฝึกจิตใจแบบง่ายๆ ด้วยการเดินจงกรม นั่งสมาธิ ฝึกความสงบ ดูลมหายใจ ลมหายใจออก สอนให้กตัญญูทวดต่อผู้มีพระคุณ เช่น พ่อ แม่ครู ปลูกฝังความเมตตา ฝึกให้เห็นความงามของธรรมชาติ ฝึกการอยู่ร่วมกันแบบง่ายๆ คือการปฏิบัติธรรมกัน

4.3 เครือข่ายด้านสติปัญญา สอนให้รู้จักพิจารณาว่า อะไรคือสิ่งที่มีประโยชน์ต่อตนเองและประโยชน์ต่อสังคมได้ เช่น ฝึกให้เด็กทานข้าวร่วมกันแบบง่ายๆ อาจจะเป็นข้าวกล้อง สอนให้เด็กเรียนรู้การบันการใช้ชีวิตแต่ละวัน ฝึกสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงธรรมชาติ สรุปลิเคราะห์แต่ละช่วงกิจกรรมที่เกิดขึ้น เด็กได้มีส่วนร่วมอย่างน้อยแค่ไหน ซึ่งจะ让孩子เข้ามามีกิจกรรมเหล่านี้ใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือการพัฒนาด้านสติปัญญา

4.4 เครือข่ายด้านร่างกาย พัฒนากล้ามเนื้อด้วยกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เช่น กิจกรรมการทำเกษตร การรักษาสีงแวดล้อมผ่านรูปแบบการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทสังคม ศาสนาวัฒนธรรมไทย เพื่อให้เด็กมีวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ดีและการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

5. ผลการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ประกอบด้วย 1) ขับเคลื่อนเชิงนโยบาย เป็นการนำร่องการส่งเสริมการบริหารและการจัดการการเรียนรู้วิถีพุทธให้อิสระ มีความคล่องตัวในการคิดค้นและพัฒนาวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำ 2) ขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ มีการจัดด้านกายภาพ จัดสภาพใกล้ชิดธรรมชาติ ชวนมีจิตใจสงบและส่งเสริมการบริหารจิต เจริญปัญญา 3) การขับเคลื่อนด้วยกิจกรรม กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธด้วยกระบวนการไตรสิกขา กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ กิจกรรมที่ 4 กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ 4) การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี นำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อน หลักคิดการนำเทคโนโลยีดิจิทัล มาผนวกรวมกับแนวทางการขับเคลื่อนนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

6. เพื่อบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธใช้วิธีการบูรณาการ 2 แบบ ได้แก่ บูรพาการเชิงเนื้อหาวิชา และบูรพาการเชิงวิธีการใน 4 กิจกรรม ได้แก่

6.1 กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน การออกแบบการเรียนรู้บนฐานพุทธธรรมใช้กรอบแนวคิดการออกแบบตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยใช้ไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน เป็นแกนกลางฐานในการคิดเชื่อมโยงสู่กิจกรรมองค์ความรู้การใช้น้ำอย่างคุ้มค่า วิถีเกษตรยั่งยืน ระบบการเกษตรที่เน้นการเรียนรู้ ความยั่งยืนทางความคิดและสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ โดยเน้นการปรับปรุงบำรุงดิน เคารพต่อ ศักยภาพทางธรรมชาติของ พืช สัตว์ และนิเวศและพัฒนาองค์ความรู้กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ ด้วยการเจริญสติภาวนา

6.2 กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน มีการบูรณาการและการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ มีชื่อเสียงและเกียรติคุณทางการจัด

การศึกษาและการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ มีหลักสูตรการจัดการศึกษามีเนื้อหาสาระครอบคลุมวิชาการด้านพระพุทธศาสนาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และการสร้างความสมานฉันท์ทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรม การประสานความร่วมมือในการจัดการศึกษา การประชุมสัมมนาวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ

6.3 เดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญสำหรับเยาวชน เป็นการพัฒนาจิตใจ การให้ทาน รักษาศีล เจริญสติภาวนาและการเดินจงกรม เกิดเป็นบุญกุศล แต่ข้อสำคัญอยู่ที่จิตใจ แต่เมื่อต้องการให้จิตใจผ่องใสหรือด้วยจิตใจ ที่มีความเลื่อมใสตั้งใจไปด้วยศรัทธา จิตใจของเราก็ตั้งงามด้วย ความสงบ มีความสดชื่น เบิกบาน ผ่องใส มีความอิมใจ ตอนนี จะเดินเท้า ก้าวไปในบุญทุกอียาบส

6.4 กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธตามแผนงานกิจกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างการออกแบบกิจกรรมเชื่อมโยงถึงวิถีชีวิตความเป็นจริง ความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรม จะมีลักษณะ เป็นไปในเชิงสร้างสรรค์เส้นตรง ถ่ายทอดความรู้ผ่านกิจกรรมส่งแก่นิสิต นักศึกษา และนักเรียน จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ซึ่งการถ่ายทอดกิจกรรมวิถีพุทธนั้น จะสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับรูปแบบการถ่ายทอดและระยะเวลา ความรู้นั้น ก็จะมีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมตามที่ตั้งใจไว้

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบประเด็นที่สามารถอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1. แนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา การจัดพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบด้วยด้านกายภาพคือ อาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อมและด้านกิจกรรมบนพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ จนถึงกระบวนการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ในการปฏิบัติต่อกันระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับนิสิต และด้านการบริหารจัดการ ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้น การกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตาม ประเมินผล และพัฒนา ต่อเนื่องซึ่งการจัดสภาพในแต่ละด้าน จะมุ่งเพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขา ดำเนินได้อย่างชัดเจนมีประสิทธิภาพ และจัดการเรียนการสอนนอกสถานที่สอดรับด้านกายภาพ สภาพแวดล้อมที่ชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการพัฒนาศรัทธาและศีลธรรม กิจกรรมพื้นฐาน วิถีชีวิต กระตุ้นให้การกิน อยู่ ตู พัง ดำเนินด้วยสติสัมปชัญญะ บูรณาการหลักไตรสิกขา ทั้งนี้เป็นเพราะ กระบวนการสำคัญในการขับเคลื่อนนวัตกรรมการศึกษาคือการสร้างและพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม ในการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ด้วยเครื่องมือ นวัตกรรมการศึกษาและหลักพุทธธรรมเข้าด้วยกันเกิดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการเชื่อมโยงสู่หลักไตรสิกขา โดยผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของวีระพน ภาณุรักษ์ และคณะ (2559) ที่พบว่า 1) ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญา ห้องถิ่นออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) ผลการฝึกปฏิบัติของทุกกลุ่ม โดยรวมเท่ากับ 99.203 ผลการเรียนรู้ของผู้เข้าอบรมมีคะแนนหลังการอบรมสูงกว่าก่อนอบรมร้อยละ 804 ผลการประเมินคุณภาพเว็บไซต์แหล่งการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ผลการประเมินสื่ออิเล็กทรอนิกส์นำเสนอองค์ความรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 4) ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าอบรมพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ 5) ผลการติดตามการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ มีผลด้านการยอมรับและใช้เทคโนโลยี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2. การพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ การจัดพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบด้วยด้านกายภาพคือ อาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม ด้านกิจกรรมบนพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ จนถึงกระบวนการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ในการปฏิบัติต่อกันระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับนิสิต และด้านการบริหารจัดการ ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้น การกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตาม ประเมินผล และพัฒนา ต่อเนื่อง ซึ่งการจัดสภาพในแต่ละด้าน จะมุ่งเพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนตามวิถีพุทธ หรือตามระบบไตรสิกขา ดำเนินได้อย่างชัดเจนมีประสิทธิภาพ และจัดการเรียนการสอนนอกสถานที่เพื่อให้สอดคล้องด้านกายภาพ สภาพแวดล้อมที่ชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการพัฒนาศรัทธา และศีลธรรม กิจกรรมพื้นฐาน วิถีชีวิต กระตุ้นให้การกิน อยู่ ดู ฟัง ดำเนินด้วยสติสัมปชัญญะ บูรณาการหลักไตรสิกขา ทั้งนี้เพราะคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้กิจกรรมวิถีพุทธ เป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน ตั้งอยู่ในพื้นที่ชานเมืองท่ามกลางพื้นที่เกษตรกรรม และมีวิทยาลัยเขต วิทยาลัยสงฆ์ หน่วยวิทยบริการกระจายอยู่ทั่วประเทศ ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากคณะสงฆ์และประชาชนทั่วไปให้เปิดการศึกษาเพื่อพัฒนาคณะสงฆ์และประชาชนทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ รวมทั้งมีพันธมิตรเครือข่ายโรงเรียนระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ร่วมเป็นเครือข่ายการเรียนกิจกรรมวิถีพุทธ โดยพื้นที่คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและขยายผลสู่ต่างประเทศ จากผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการวิจัยของพระครูพัฒนสุตานุกุล (2557) ที่ผลการวิจัยพบว่า วัดที่จะจัดการให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ควรมีลักษณะที่ผสมผสานกันระหว่างวัดในสมัยพุทธกาลและวัดในปัจจุบันโดยการศึกษาสภาพการจัดการวัดที่จัดการให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีแล้วและศึกษาจากวัดพัฒนาดีเด่นในปัจจุบัน เพื่อการวางรูปแบบที่เหมาะสมของวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องการบริหาร การจัดการความรู้ การพัฒนา และพุทธวิถีการบริหาร และสอดคล้องกับการวิจัยของพระครูขันตวิโรภาส (ขาว ขนติโก) (2559) ที่ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งเรียนรู้อิงประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย 1) จิตรกรรม เป็นทัศนศิลป์เกี่ยวกับภาพเขียนที่บอกเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับพุทธประวัติ นรก สวรรค์ วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน 2) ประติมากรรม เป็นงานศิลปกรรมที่มีรูปทรงทั้ง 2 มิติ 3 มิติ แบบลอยตัว ที่บอกเรื่องราวความงดงามทางช่างในแต่ละยุคสมัย 3) สถาปัตยกรรม ที่แสดงออกด้วยสิ่งก่อสร้างที่เป็นอาคาร กุฏิ วิหาร โบสถ์ เช่น วิหารของวัดโพธิ์ กุฏิทรงไทยวัดอรุณ เป็นต้น ขนบธรรมเนียมประเพณี แสดงออกในทางพฤติกรรมปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ แหล่งเรียนรู้หลักธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ เป็นการใช้กิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดขึ้นอยู่แล้ว แต่ปรับปรุงให้มีความเหมาะสมและต่อเนื่อง ให้เข้ากับความสนใจของผู้ที่เข้าไปเที่ยวชมวัด เช่น กิจกรรมบวชเนกขัมม บวชชีพราหมณ์ กิจกรรมพาน้องเข้าวัด ไหว้พระสวดมนต์ เจริญวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น

3. องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ การสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธทางคณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญในการกำหนดชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเพื่อนำมาบูรณาการกับพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ยังคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธคณะผู้วิจัยได้มีกระบวนการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธใน 3 กิจกรรมหลักนั้น โดยนำกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรม จัดสนทนากลุ่มจากผู้เชี่ยวชาญ การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการปลูกฝัง อบรม ฝึกฝนเยาวชน ตามวิธีการของพระพุทธศาสนา โดยเน้นบูรณาการตามหลักไตรสิกขา อันมี

ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่า และการปลุกฝัง การฝึกฝน ให้เยาวชนได้นำหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันจะทำให้เยาวชนมีคุณธรรมนำความรู้ พัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่งของสังคม ดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้เป็นเพราะการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ตามหลักไตรสิกขาจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาความเข้าใจและมีความสามารถในการปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อสร้างชีวิตที่มีคุณค่าและมีสุขภาพจิตอย่างแท้จริงตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับการวิจัยของเสาวภา ไพทยวัฒน์ และคณะ (2553) ที่ผลการวิจัยพบว่า วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามเป็นแหล่งการเรียนรู้ศิลปกรรมไทยและพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์ร่วมในการสร้างความวิจิตรพิสดารให้กับคนไทยในยุคที่ผ่านมาเกี่ยวกับพุทธศิลปกรรมไทยจิตรกรรมไทยประติมากรรมไทย การจัดพิพิธภัณฑ์การนำความรู้แบบตะวันตกมาใช้ในการสร้างเป็นต้นแบบในการเปิดพื้นที่ใหม่ด้วยการนำศิลปกรรมของโลกตะวันตกมาผสมกลมกลืนกับศิลปกรรมไทยและนำมิติทางวัฒนธรรมมาอธิบายการอยู่ร่วมกันของคนระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออก และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่เขตดุสิตที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของวัดและประชาชน

4. การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ การพัฒนารูปแบบของเครือข่ายพื้นที่เป็นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการเรียนการสอนและส่งเสริมให้ดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักไตรสิกขามาใช้ในการพัฒนา ผู้เรียน และแสดงถึงความพยายามนำหลักพุทธธรรมต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการสร้างเครือข่ายพุทธนวัตกรรม สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนรู้จากกิจกรรมการพัฒนาการทั้ง 4 ด้านคือ 1) เครือข่ายด้านสังคม ได้ฝึกฝนมารยาทไทย การอยู่ร่วมกัน 2) เครือข่ายด้านใจ การฝึกฝนจิตใจ ให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน 3) เครือข่ายด้านสติปัญญา สอนให้รู้จักพิจารณาว่า อะไรคือสิ่งที่มีประโยชน์ต่อตนเองและประโยชน์ต่อสังคมได้ 4) เครือข่ายด้านร่างกาย พัฒนากล้ามเนื้อด้วยกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ทั้งนี้เพราะ การสร้างเครือข่ายทั้ง 4 ด้านนี้ สามารถช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหลากหลายและร่วมสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และการเติบโตทางสติปัญญาและเป็นประโยชน์ต่อสังคมในระยะยาว ซึ่งผลการวิจัยมีความสอดคล้องบางประการกับการวิจัยของสมชาย บุญสุน (2561) ที่ผลการวิจัยพบว่า สถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสมและมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาและผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจากการกิน อยู่ ดู ฟังเป็นในชีวิตประจำวัน โดยรูปแบบการจัดการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถีพุทธคือการจัดการเรียนการสอนโดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาภายใต้การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชนอย่างเป็นกัลยาณมิตรโดยมีไตรสิกขาเป็นกระบวนการผ่านบ้าน วัด โรงเรียน และนำมาบูรณาการเพื่อนำไปสู่การที่เด็กเป็นคนดี เป็นคนเก่ง และมีความสุข และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุทธิพงศ์ บุญผดุง (2558) ที่ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้มีคุณภาพและมีความทันสมัย พัฒนาการจัดระบบประมาณให้สอดคล้องกับแผนโครงการและเพียงพอ ได้แก่ พัฒนาการจัดการ และการกำกับติดตามการใช้แหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ

5. การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ประกอบด้วย 1) ขับเคลื่อนเชิงนโยบาย เป็นการนำร่องการส่งเสริมการบริหารและการจัดการการเรียนรู้วิถีพุทธ ให้อิสระ มีความคล่องตัวในการคิดค้นและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำ 2) ขับเคลื่อนเชิงพื้นที่

มีการจัดด้านกายภาพ จัดสภาพใกล้ชิดธรรมชาติ ชวนมีจิตใจสงบและส่งเสริมการบริหารจิต เจริญปัญญา

3) การขับเคลื่อนด้วยกิจกรรม กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธด้วยกระบวนการไตรสิกขา กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ กิจกรรมที่ 4 กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ 4) การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี นำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อน หลักคิดการนำเทคโนโลยีดิจิทัล มาผนวกรวมกับแนวทางการขับเคลื่อนนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ทั้งนี้เป็นเพราะการขับเคลื่อนเชิงนโยบายการใช้รูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมวิถีพุทธแบบเดียวกัน เป็นการสร้างผลสัมฤทธิ์ที่ดีและลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษาของผู้เรียน เป็นต้นแบบของการจัดการศึกษาในรูปแบบของพุทธที่ใช้ได้จริงมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นได้ รวมทั้งการร่วมมือกันส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเป็นองค์กรวม ทั้งเชิงนโยบาย เชิงพื้นที่ กิจกรรม และเทคโนโลยี จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับการวิจัยของวันเพ็ง ระวีพันธ์ (2562) ที่ผลการวิจัยพบว่า ครูต้องมีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ๆ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ รู้จักวิธีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่หลากหลายเหมาะสมกับเนื้อหาสาระวิชาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็ว และจัดกิจกรรมบูรณาการระหว่างสาระการเรียนรู้อื่นๆ โดยใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เน้นผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อกระตุ้นผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนในการผลิตผลงาน ตลอดจนสร้างชิ้นงานที่จับต้องได้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คิดสิ่งใหม่ได้ (invention) และนำมาพัฒนาจนเป็นนวัตกรรมขึ้นมา (INNOVATION) จากการลงมือและสร้างผลผลิตได้ (production) และเน้นวางรากฐานการศึกษาด้วยความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ (imagination) จำเป็นต้องใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศจัดการเรียนรู้

6. การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธใช้วิธีการบูรณาการ 2 แบบ ได้แก่ บูรณาการเชิงเนื้อหาวิชาและบูรณาการเชิงวิธีการใน 4 กิจกรรม ได้แก่

1) กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน การออกแบบการเรียนรู้บนฐานพุทธธรรมใช้กรอบแนวคิดการออกแบบตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยใช้ไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐานเป็นแกนกลางฐานในการคิดเชื่อมโยงสู่กิจกรรมองค์ความรู้การใช้น้ำอย่างคุ้มค่า 2) กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธโดยใช้ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน มีการบูรณาการและการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ 3) เดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญสำหรับเยาวชน เป็นการพัฒนาจิตใจ การให้ทาน รักษาศีล เจริญสติ ภาวนาและการเดินจงกรม เกิดเป็นบุญกุศล 4) กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธตามแผนงานกิจกรรมความสัมพันธ์ระหว่างการออกแบบกิจกรรมเชื่อมโยงถึงวิถีชีวิตความเป็นจริง ทั้งนี้เป็นเพราะ การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธโดยใช้ไตรสิกขาผ่านกิจกรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาจิตใจและการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เมื่อผู้เรียนฝึกฝนตามหลักไตรสิกขาของพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมต่างๆ ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณค่าและมีผลที่ดีต่อการพัฒนาทั้งด้านจิตใจและการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูขันตวิโรภาส (ขาว ขนติโก) (2559) ที่ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งเรียนรู้อองค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี แสดงออกในทางพฤติกรรม การปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ แหล่งเรียนรู้หลักธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตเชิงพุทธเป็นการใช้กิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดขึ้นอยู่แล้ว แต่ปรับปรุงให้มีความเหมาะสมและต่อเนื่อง ให้เข้ากับคามสนใจของผู้ที่เข้าไปเที่ยวชมวัด เช่น กิจกรรมบวชนกขัมม์ บวชชีพรามณ์ กิจกรรมพาน้องเข้าวัด ไหว้พระสวดมนต์ เจริญวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น และสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) (2540) ที่กล่าว

ไว้ว่า การทำให้หน่วยย่อยที่มีอยู่ทั้งหลายที่สัมพันธ์อิงอาศัยซึ่งกันและกันเข้ามาร่วมทำหน้าที่ประสานกลมกลืนให้เป็นองค์รวมหนึ่ง เดียวที่มีความหมายครบถ้วนสมบูรณ์ในตัว

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้คือการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการศึกษาชุดการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ พัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ สร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ และการบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เพื่อส่งเสริมสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธที่สอดคล้องกับแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ยั่งยืนต่อไป สรุปดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลวิจัยได้การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเป็นการปลูกฝัง อบรม ฝึกฝนเยาวชนตามวิธีการของพระพุทธศาสนา โดยเน้นบูรณาการตามหลักไตรสิกขา อันมี ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” มีปัญญาเข้าใจในคุณค่า และการปลูกฝัง การฝึกฝน ให้เยาวชนได้นำหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันจะทำให้เยาวชนมีคุณธรรมนำความรู้ พัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่งของสังคม ดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1. ควรนำชุดองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธสู่การเรียนรู้ในสังคมไทยท่ามกลางภาวะวิกฤติ

2.2 ควรศึกษาต่อยอดชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธแบบมีส่วนร่วมแบบพหุภาคี

2.3 ควรศึกษาเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธแบบบูรณาการเชื่อมโยงเศรษฐกิจสังคมและการพัฒนาประเทศในมิติองค์รวม

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย.
- จิณห์นิภา ชูใจ. (2553). **ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนในสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ในเขตอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. วิทยาลัยเซนต์หลุยส์.
- ธวัชชัย อินทสุวรรณ์. (2555). **ผลการจัดการเรียนรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยกิจกรรมชุมชนพอเพียงภารกิจพิชิตฝันสำหรับนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.
- พระครูขันตวิโรภาส (ขาว ขนดีโก). (2559). **รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม**. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูพัฒนสุตานุกุล. (2557). **กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย**. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2540). **พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม**. กรุงเทพมหานคร: กรมการปกครอง.
- พระราชบัญญัติ พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562. (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 56 ก หน้า 102 (30 เม.ย. 2562).
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วันเพ็ญ ระวิพันธ์ และคณะ. (2562). **แนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการจัดการเรียนรู้ของครูตามนโยบาย ไทยแลนด์ 4.0 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต 2**. **วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. 6(1). 116-128.
- วีระพน ภาณุรักษ์ และคณะ. (2559). **รูปแบบการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม**. **วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**. 10(ฉบับพิเศษ). 800-813.
- สมชาย บุญสุน. (2561). **การจัดการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถีพุทธ**. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2557). ประวัติหน่วยงาน. แหล่งที่มา <https://www.ops.go.th/th/aboutus/history> สืบค้นเมื่อ 21 ต.ค. 2560.
- สุทธิพงษ์ บุญผดุง. (2558). การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครนายก. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- เสาวภา ไพทยวัฒน์ และคณะ. (2553). การเปลี่ยนแปลงในชีวิตของสังคมเมืองกับการสร้างรูปแบบศรัทธา การมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย : กรณีศึกษา วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.